

FILE DIN ISTORIA PREOCUPĂRILOR DE VALORIFICARE A POTENȚIALULUI TURISTIC-CULTURAL ÎN ORAVIȚA ȘI ÎN ȚARA CARAȘULUI, 1850–1948

Ion Gheorghe CHIRAN

Abstract: The aim of this paper is to present the most important cultural and natural objectives of the are of Caraș Land and of Oravița town as a touristic potential. In the 19th and 20th century Oravița was the most important town in the are and a lot of constructions were build and now are representative images for the past history.

Keywords: Oravița, Caraș Land, 1850–1948, the tourist-cultural potential

Valea Cărașului și orașul Oravița sunt o realitate istoric-geografică din spațiul civilizației românești, habitat situat în colțul sud-vestic al actualului județ Caraș-Severin, acel „Caraș al contrastelor”, cum îl definea *Enciclopedia României* din 1938¹, în vremea când Banatul interbelic mai includea județele Timiș-Torontal și Severin, acestea împreună cu județul Caraș însumând 21 plase (plăși, în limbajul administrativ de atunci), 7 orașe și 588 sate.

Ținutul apare într-o descriție entuziastă la călătorul Heraut Berry, între 1441–1443, în relația de călătorie a venețianului Andrea Badoaro care traversa, în 1572, Bosnia, Serbia și Banatul de Munte, revenind în Macedonia, în cartea lui Henry Bloemt, *A Voyage into the Levant* (Londres, 1650), cu realități din 1634. Aceeași viziune o are, la 1840, soțul Matildei Bonaparte, prințul Anatol Demidov care, în Banat, vizita zonele Orșova, Clisura, Anina-Oravița și ținutul piemontan, spre Mehedinți, Cerneți.²

Forma și conținutul culturii o dă, aici, *peisajul*. Iosif Vulcan, prieten și oaspete însemnat al orăvițenilor, în ultimele decenii din veacul XIX, a surprins frumoasa poziționare geografică într-o poezie, tipărită întâia dată în „Familia” (nr. 38 din 11 octombrie 1874) apoi în volumul „Lira mea”, apărut la Oradea, în 1882 (la pagina 226). Manuscrisul autograf fusese trimis unuia din prietenii orăvițeni ai autorului (Ilie Trăilă, Atanasie M. Marienescu, poate Simeon Mangiuca), ulterior intrat în posesia lui Sim. Sam. Moldovan, care-l publică în introducerea la monografia din 1938.³

Orașul Oravița, habitatul modern, e amintit în cronica generalului conte Fernando de Marsigli, la 6 martie 1697. Localitatea e așezată într-un defileu depresionar iar *geologia zonei* e specifică autohtonului danubian: calcare din jurasic și cretacic inferior, mărturii ale magmatismului laramic de vârstă paleogenă în perimetrul Oravița, Ciclova Montană, Ilidia, Sasca Montană, Moldova Nouă. Orașul e situat la 45°5' latitudine nordică și 39°20' longitudine estică, cu 253 m înălțimea medie a reliefului, reprezentat de coline și dealuri cu denumiri specifice precum Colilia (502 m), Dealul Mare (378 m), Corcana (206 m), Coșovița (483 m), Prisaca (413 m) iar în preajmă Simion (902 m), Lup (704 m), Tâlva Mare (845 m), Tâlva Mică (674 m), Rol (976 m), Marila (649 m), Racovița (510 m), Poiana Iuliei (710 m).. Orașul se află la 218,7 m deasupra nivelului mării, habitatul său are peste 5 km lungime, în 1940 altitudinea în centrul urbei fiind calculată la 259 m.

Relieful înalt e dominat de Munții Aninei, prelungire a ramei terminale vestice a Carpaților Meridionali, parte din frontul carpatic apusean, munți fragmentați de bazine intramontane. Ei sunt alcătuiți din șisturi cristaline, gresii și conglomerate din carbonifer, permian și liasic.

Spre nord-est, în Cheile Cărașului, avem formațiuni de șisturi cristaline (roci metamorfice), apoi la Marila, Brădet, Anina, Ilidia roci sedimentare din paleozoic de vârstă permiană intercalate de tufuri și tufite, roci sedimentare mezozoice depuse în jurasic și cretacic inferior precum și calcare străpunse de banatite, magmatism datorat mișcării alpine laramice, la Oravița și Ciclova Montană, banatite la sud și la nord, pe Valea Ciclovei, Valea Ghicinului, Maidan, Tâlva-Mică, Poiana Crucii și zona Lacului Mare din Oravița dar și microdiorite cuarțifere, granodiorite, aplite granitice, andezite.

Ca particularități natural-geografice trebuie menționate în zonă Cheile Nerei (18 km) cu cascada Beușnița, Lacul Ochiul Beiului și cascadele care, în descrierea unui specialist, „se respiră ca părul desfăcut în șuvițe ce împânzesc coasta priporoasă”^{51a}, Cheile Buhuiului (8 km), Cheile Vicinului (2 km), Cheile Gârliștei (9 km), izburile Cărașului și Bigărului, Valea Minișului de un farmec pitoresc aparte, peșterile Comarnic, Plopa, Buhui, Liliacilor, Carașova, Sfânta Elena, Peștera de sub Padina Popii, Peștera Lenuța, Piatra Rolului, Peștera cu Apă (20 m), Poiana Nucilor, Ciclova Montană, Avenele de la Muieră Moartă, formate pe diaclază (cel mare de 30 m), Avenul mare de pe Muntele Simion, Avenul cu gheață, Avenul Bijuteria, Avenul de 100 metri.

Tot în Oravița, în partea veche a urbei, avem două lacuri antropice, Lacul Mare (8,8 ha) și Lacul Mic (2,2 ha) cu 11000 m³ volum, respectiv 420 m³. La contactul cu muntele există straturi acvifere sub presiune dar și izvoare termo-minerale.⁴

Toate aceste realități și prioritățile culturale valabile și azi la bilanțul civilizației românești, adică Teatrul Vechi, căile ferate Oravița-Iam-Baziaș și Oravița-Anina, farmacia montanistică, monetăria imperială, determină organizări și proiecte ale administrațiilor locale pe temeiul exprimării valorificării turistice a orașului și zonei. Astfel, din 1888, *Clubul de Gimnastică și Scrimă* folosește ca loc de antrenament și recreere zona din preajma lacurilor iar din 1893 *Societatea Carpatină Turistică* preia în grija sa lacurile și organizează, sezonier, concursuri de ambarcațiuni mici. Tot atunci lacurile sunt integrate sistemului de cură Kneipp, împreună cu traseul de vilegiatură „Kneippweg”, pe malul Lacului Mic. Lângă Lacul Mare este canalizat *izvorul Fuhrwesenbad*. Din 21 iulie 1900, lângă Lacul Mare, proprietarul Franz (Francisc) Grau amenajează *Stațiunea de Vilegiatură Valea Minerilor, Bányavélgy*, „băi și loc climateric”, director fondator fiind George Petrovici.

Ample lucrări de *amenajări pentru agrement și vilegiatură* au loc în 1911, 1926, 1937 și 1941. Din punct de vedere al valorificării potențialului turistic, ținutul dominat de habitatul orăvițean a fost inclus în proiecte numeroase, până la 1940 parte realizându-se, parte rămânând până azi doar frumoase promisiuni.

Grădina de Tir („Schützengarten”) are destinații sportive, culturale dar și de recreere, (În parcul donat de arhitectul Ioan Bibel la 1872, s-au amenajat un salon, o „cuglărie”, un amfiteatru natural pentru spectacole în aer liber, o sală pentru spectacole, toamna și iarna. Această „Schützengarten”, „Grădina de Tir” devine sub președinția lui Aurel Maniu „centru sportiv și cultural.”) Din 1872, la 1878 primele amenajamente de la Marila vor să dea locului statutul de stațiune climaterică, în 1888 se inaugurează o „Naturheilbad” în Oravița,

În 1893 se deschide investiția cu rol medical-climatic „Băile Kneipp”. Situat în Oravița Montană, stabilimentul recreativ al protipendadei locale, a fost creat în jurul izvorului din preajma sediului Direcției Montanistice Oravița. Aflat pe un teren căruia încă din secolul XVIII Grisellini îi găsea o componentă argiloasă, de „turmalină neagră și mică în care se zăresc grăunțe

de feldspat”, izvorul atrăsese atenția și înainte de amenajările din 1886–1889, ca un specific al pânzei de apă subterană din zonă. Caracterizată de o mineralizare cifrată între 170–290 mg./l, coroborată cu dezvoltarea zooplanctonului, ea aparține zonei de sedimentare ale calcarelor jurasice și cretacicului inferior. De altfel, încă din 1834, „farmacopeea” austriacă la care colaboraseră pe baza experienței din teritoriile coroanei farmaciști itineranți dintre cei ce au atins în cercetările lor spațiul bănățean, insera „*aquafontano*” („*Brunnen Wasser*”) ca un amendament propice la stările de vomă. Faima băilor motivează de ce, între alții, în august 1906 au venit la tratament Iosif d’Ester, directorul Școlii Maicilor Anglicane din București și confesorul regelui Carol I al României, profesorul Carol Fischer de la Liceul „Gheorghe Lazăr”.

Sistemul curativ avea la Oravița, ca resursă, apa mineralizată provenind din izvoarele de la Tâlva Mică și de sub Simion (899 m) dar și un al treilea, de la Porcaru-Rolu Nou (988 m), captate într-o aducțiune de sinteză în incinta fostei băi comunale orăvițene. Aurel Maniu a amenajat și un drum de cură naturistă, „*Kneippweg*”, între Oravița și Marila, prin pădurile de brad, pin negru, fag din preajma Oraviței.

La 30 iulie 1893 are loc *Adunarea Generală a asociației Societatea Carpatină Turistică Ardeleană E. K. E.*, secția Caraș-Oravița, având ca președinte pe avocatul Pavel Fitz, iar ca vicepreședinte pe procurorul general al Curții de Apel din Timișoara, Alexiu Gojdu. Ea organiza descinderi ale membrilor săi în pitorescul ținutului. După Marea Unire, *Asociația de Turism „Banatul”* Oravița are în conducerea ei și o feminină, pe Brigitte Hedbawny, cu fieta ei de 8 ani.

În 1929 Sim. Sam. Moldovan participă cu informații, date statistice la redactarea lucrării „Călăuza Societății Sud-Carpatine” și ajută financiar excursia de o zi pe Muntele Simion – Înălțimea (Dealul) Sperl – Izvorul din Vale, o activitate care are un timp de 5 ore. În 18 februarie 1934, filiala Asociației Carpatine Transilvane din Oravița a avut pe ordinea de zi a ședinței sale o informare în legătură cu reuniunea de la Cluj, urmând conferința despre turism a dr. I. Tulogay apoi o conferință despre trasee transilvane și bănățene, prezentată de dr. Ernest Balogh. Aceeași societate a organizat în 19 mai 1934 un „autotur”, vizitând noul strand din Sasca Română și Nera și Comarnicul. În 27–28 mai, același an, au făcut o excursie pe Dunăre, apoi la Herculane. Casierul asociației era V. Gruber, cel care difuza în zonă publicația „Erdelyi”.

La 21 iulie 1900, aminteam mai sus că se deschide stațiunea „Valea Minierilor” („*Banyavölgy*”) iar în 1911 intră în activitate filiala orăvițeană a lui „*Wander-und Turistenverein*” („Asociația de Drumeții și Turism”).

După 1918, „Societatea Română de Hidrologie și Climatologie” înființată la București, în 1922, prin efortul lui N. Viorel și A. Teohari, a avut prin specialiștii ei un număr de descinderi în Oravița și în zonă. În primăvara lui 1922 o echipă face măsurători în vederea re-clasificării celor două lacuri din cartierul Forviz. A fost atunci prezent la Oravița și George Vălsan.

În vara anului 1926 s-au luat probe din apa termală (thermo-minerală) a strandului Ciclova-Montană, alimentat de un izvor care iese din vechea galerie romană de exploatare a aurului. În 1931, societatea căuta un sediu pentru o stație meteorologică, iar în 1936 a venit în Oravița Ion Simionescu, la invitația profesorului Dionisie Iana, realizând împreună deplasări la cariera de la Măidan, pe Muntele Simion, pe Culmea Rolului și la Marila.

În 1933 se fac primele amenajamente în pădurea de pe Valea Mare (la „Izvorul Rece”), cu un mic laborator de măsurători meteo, dezafectat ulterior, în 1941. În acel an, studenții și profesorii Facultății de Geologie-Geografie din București și din Cluj organizează excursii de documentare în Oravița și în Valea Cărașului.⁵

Așadar, trecutul istoric are aici, argumentele unor noi puncte de plecare pentru valorificarea potențialului cultural-turistic în Oravița și în Țara Carașului. Totul depinde de modul în care vom ști să ne desprindem din inerția teoretizărilor fără orizont și vom trece la concretizările firești.

NOTE:

1. *Enciclopedia României*, II, 1938, p. 115; M. GRIGORE, *Caracterizarea morfogenetică a regiunii montane din jumătatea de est a Banatului*, în „Realizări în geografia României”, București, Editura Științifică, București, 1973, p. 100–110; A. E. PETEANU, *Banatul pitoresc. Impresii și reflecții, I*, Lugoj, Tipografia Corvin, Lugoj, 1940, 55 p., *passim*.
- 2 N.IORGA, *Privești bănațene*, în „Revista Fundațiilor Regale”, VII, nr. 11, 1 noiembrie 1939; Idem, *Istoria românilor prin călători*, p. 649–651, p. 617, p. 651–652, p. 557, p. 631, p. 424 și p. 522; N. DOBRESCU, *Câteva date istorice privitoare la Banat și Românii bănațeni*, în „Transilvania”, XXXVI, nr. 1, ianuarie-februarie, 1905
3. SIM. SAM. MOLDOVAN, *Județul Caraș și orașul Oravița*, Oravița, Tipografia J. Kaden, 2–3 iunie 1933, p. 14; SIM. SAM. MOLDOVAN, *Oravița de altădată și teatrul cel mai vechiu din România*, Oravița, Tipografiile Orăvițene Felix Weiss (fosta C. Kehrer, fondată 1863), Progresul (fondată 1907), Iosif Kaden (fosta C. Wunder, fondată 1868), 1938, *passim*; *Pharmacopoea austriaca*, editio quarta emendata, Vindobonae, Typis Caes. Reg. Aulæ et Status Typographiæ, 1834, p. 6; *Monografia orașului Oravița*, manuscris, 1940, realizată de profesorii și elevii Gimnaziului de Fete „Regina Maria”, Oravița; D. HAUFFE, *Despre semnificația istorică și demografică a Banatului*, în „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, IV, nr. 14, 1936, p. 51–54
4. *Caraș-Severin, monografie*, București, Editura Sport-Turism, 1981, p. 15–17; M. BIZEREA, *Cadrul natural și social al Banatului*, în „Aspecte din flora și fauna Banatului”, ediția a II-a, Timișoara, 1973, p. 8–24; V. LEU, *Muntele*, în „Orizont”, XV, nr. 7 (1450), 22 iulie 2003, p. 15; GR. BUGARIN, *Munții Banatului*, în „Enciclopedia Turismului Românesc”, II, 1935, p. 105; A. CUCU, *Harta comparativă a Daciei, după coordonatele geografice ale lui Ptolemeu și studiul ei*, Timișoara, 1929, 14 p., *passim*; M. GRIGORE, *Caracterizarea morfogenetică a regiunii montane din jumătatea de est a Banatului*, în volumul *Realizări în geografia României*, București, Editura Științifică, 1973, p. 99–112; E. MOLNAR, *Așezările de cea mai mare altitudine din Banat*, în „Buletinul Universității Babeș-Bolyai. Seria Științele Naturale”, I, nr. 1–2, 1957; G. VERGEZ-TRICOM, *Les types d'habitat dans le Banat roumaine*, în „Mélanges de l'Institut Français en Roumanie”, București, 1928; I. SIMIONESCU, *Ținutul dealurilor*, capitolul V din volumul I. SIMIONESCU, *Tinere, cunoaște-ți Țara*, ediția a III-a, București, Editura Cartea Românească, 1939, p. 27; J. BLACHE, *L'homme et la Montagne*, Paris, 1933, p. 21–39 și p. 42–50; V. BIROU, *Oameni și locuri din Căraș*, Timișoara, Editura Astrei Bănățene, 1940, p. 5; GH. RUNCAN, *Muntele Semenic*, prefață de I. Băiaș, Oravița, Tipografia Românească „L. Țunea s.a.”, p. 7–9; M. GRIGORE, *Munții Semenic. Ghid turistic*, București, Editura Sport-Turism, p. 7; Idem, *Munții Semenic. Potențialul reliefului*, București, Editura Academiei, 1981, *passim*; C. OVIDIU, *Mediul geografic al județului Caraș-Severin*, în „Țară de Dor”, IX, nr. 5 (35), 2002, p. 19; S. TRUȚI, *Rolul monumentelor naturii din Banat în dezvoltarea turismului*, în volumul *Geografia Banatului*, Timișoara, 1976, p. 173–176; N. SCHMIDT, V. GLĂVAN, *Posibilități de valorificare turistică în sudul Banatului*, în volumul *Lucrările celui de-al II-lea Colocviu Național de Geografia Turismului*, București, Editura Sport-Turism, 1975, p. 263–267; O. RĂUȚ, *Frumusețile Văii Carașului*, în „Lecturi geografice”, I, 1967, p. 141–145; M. OLARU, *Unele aspecte privind circulația turistică și posibilitățile de valorificare a potențialului turistic din partea de sud-vest a țării*, în „Buletin Științific Studentesc”, 1977, p. 245–254
45. V. SENCU, *Văile de doline din carstul munților Banatului*, în „Studii și Cercetări de Geologie, Geofizică și Geografie”, seria Geografie, tom XVII, nr. 2, 1970, p. 177–186; I. POVARĂ, N. SCHMIDT, A. PETCU, *Observations morphospéologiques effectuées dans la zone située entre Oravița et Ciclova Montană (Banat)*, în „Livre du Centenaire Emile G. Racovitza, 1868–1968”, Bucarest, 1970, p. 621–626; A. PETEANU, *Pe Valea Carașului*, în „Enciclopedia Turistică Română”, IX, 1942, p. 103–108; Informații utile și la academicianul, originar din Iertof, un sat de lângă Oravița,
5. Importante sunt aplicațiile și studiile locale, precum acelea ale lui C. CREȚU, *Excursie botanică pe Valea Oraviței*, în „Țară de Dor”, XI, nr. 2 (41), 2004, p. 13; *Valea Ciclovei*, în „Foaia Oraviței”, XIV, nr. 67, 2003, p. 5; *Prin Carașova la Izbul Carașului*, în „Foaia Oraviței”, XIII, nr. 63, 2003, p. 8; *Parcuri și Rezervații naturale din Banat. Parcul național Cheile Nerei-Beușnița*, în „Țară de Dor”, nr. 2 (29), 2001, p. 16–17; I. GH. CHIRAN, *Oravița, Ciclova Montană, Avenele de la Muieria Moartă, Mănăstirea Călugăra*, în „Țiul”, I, nr. 2, 1 iunie 1998, p. 2; *Traseul Oravița – Mănăstirea Călugăra – Peștera Sfânta Elena*, Oravița, în „Țiul”, I, nr. 4–5, 15–22, iunie 1998, p. 4; A. PETCUȚ, *Coșava – pârțică din existența noastră*, în „Cântecul Vârstelor”, VI, nr. 2 (13), mai 2003, p. 11; A. ȘĂRĂMĂȚ, *Munții Aninei*, în „Foaia Oraviței”, VII, nr. 50, octombrie 1996, p. 4; E. POLGAR, *Rezervația Naturală Valea Ciclovei – Ilidia*, în „Foaia Oraviței”, VI, nr. 45, mai 1995, p. 4 și „Foaia Oraviței”, VII, nr. 47, ianuarie 1996, p. 4; M. MOȘOARCĂ, *Geologia zonei Oravița*, în „Foaia Oraviței”, XIII, nr. 63, 2003, p. 4; A. CHERECHEȘ, *Relieful peisajului orăvițean*, în „Foaia Oraviței”, XIII, nr. 62, 2002, p. 4;